

**ҲОЛАТИ МУОСИРИ ТАШАККУЛИ
ДОНИШҶОИ ИТТИЛООТИЮ
КОММУНИКАТСИОНИИ
ДОНИШЧӮЁНИ МУАССИСАҶОИ
ТАҲСИЛОТИ ОЛИИ КАСБИИ
ҶУМҲУРИИ ТОҶИКИСТОН**

**СОВРЕМЕННОЕ СОСТОЯНИЕ
ФОРМИРОВАНИЯ
ИНФОРМАЦИОННО-
КОММУНИКАЦИОННЫХ ЗНАНИЙ
СТУДЕНТОВ ВЫСШИХ
ПРОФЕССИОНАЛЬНЫХ
УЧРЕЖДЕНИЙ
РЕСПУБЛИКИ ТАДЖИКИСТАН**

**THE CURRENT
STATE OF THE FORMATION
OF INFORMATION AND
COMMUNICATION KNOWLEDGE
OF STUDENTS OF HIGHER
PROFESSIONAL INSTITUTIONS
OF THE REPUBLIC OF
TAJIKISTAN**

Туев Шохин Шоевич, н.и.п., мудири кафедраи математикаи олі ва информатика; **Саидов Асомиддин Қурбонович**, ассистенти кафедраи математикаи олі ва информатика; **Хучамов Шокир Эрматович**, ассистенти кафедраи математикаи олі ва информатикаи Донишкадаи кӯҳию металлургии Тоҷикистон (Тоҷикистон, Бӯстон)

Туев Шохин Шоевич, к.п.н., заведующий кафедрой высшей математики и информатики; **Саидов Асомиддин Қурбонович**, ассистент кафедры высшей математики и информатики; **Худжамов Шокир Эрматович**, ассистент кафедры высшей математики и информатики Горно-металлургического института Таджикистана (Таджикистан, Бустон)

Tuev Shohin Shoevich, candidate of pedagogical sciences, head of the department of higher mathematics and informatics Mining -metallurgical Institute of Tajikistan, **E-mail:Shohin-8888@mail.ru**; **Saidov Asomiddin Qurbonovich**, lecturer of the department of higher mathematics and informatics of Mining-metallurgical Institute of Tajikistan, **E-mail: Asomiddin08@mail.ru**; **Khujamov Shokir Ermatovich**, lecturer of the department of higher mathematics and informatics of Mining-metallurgical Institute of Tajikistan

Вожаҳои калидӣ: технологияи иттилоотӣ, ҷомеаи иттилоотӣ, компютер, низомҳои ҳамгиро, алоқаҳои симӣ, дастгоҳҳои видеоӣ, таъминоти барномавӣ, Интернет, интеллектӣ сунӣ, кибернетика, донишҷӯи иттилоотию коммуникатсионии шахсият

Мақола доир ба ҳолати муосири ташаққули донишҷӯи иттилоотию коммуникатсионии донишҷӯёни муассисаҳои таҳсилоти олии касбии Ҷумҳурии Тоҷикистон баҳс менамояд. Зикр шудааст, ки дар замони пеирафта технологияи иттилоотию коммуникатсионии муосир донишҷӯёни муассисаҳои таҳсилоти олии касбии ҷумҳурӣ беиштар ба соҳаи технологияи иттилоотӣ ва технологияи компютерӣ тавачҷӯҳ зоҳир менамоянд. Ба назари муаллифон мутахассисони имрӯзаро зарур аст, ки истифодаи дурусти технологияи иттилоотию коммуникатсиониро пурра аз худ намуда, дар самти фаъолияти касби интиҳоб намудаашон фановариҳои навини иттилоотию муҳобиравиро татбиқ намоянд.

Ключевые слова: информационные технологии, информационное общество, компьютеры, интегрированные системы, проводная связь, видеооборудование, программное обеспечение, Интернет, электронный банк данных, искусственный интеллект, кибернетика, методология, информационные и коммуникативные навыки личности

Статья посвящена современному состоянию формирования информационно-коммуникационных знаний у студентов высших учебных заведений Республики Таджикистан. Отмечается, что в эпоху развития современных информационных и коммуникационных технологий студентам высших учебных заведений страны следует уделять больше внимания сфере информационных технологий и компьютерных технологий. При этом современным специалистам необходимо в полной мере овладеть правильным использованием информационных и коммуникационных технологий и применять их в выбранной сфере своей профессиональной деятельности.

Key words: information technology, modern technologies, ICT, information society, information technology tools, computers, integrated systems, wired communications, video equipment, software, computer information networks, science and technology, Internet, computer revolution, electronic databank, artificial intelligence, artificial intelligence, cybernetics, methodology, information and communication skills of the individual

The article is devoted to the current state of the formation of information and communication knowledge among students of higher educational institutions of the Republic of Tajikistan. It should be

noted that in the era of development of modern information and communication technologies, students of higher educational institutions of the country should pay more attention to the field of information technology and computer technology. At the same time, modern specialists need to fully master the correct use of information and communication technologies and apply them in the chosen field of their professional activities.

Дар охири қарни XX ва оғози қарни XXI нақши технологияи иттилоотию коммуникатсионӣ (ТИК), таҳсилот, донишҳо ва иттилоот дар инкишофи ҷомеа меафзояд. Оғози давраи иттилоот ба шароити «иқтисодиёти глобалии иттилоотӣ» вобастааст, ки дар он марҳилаи навбатии инқилоби технологӣ ва оромонаи иҷтимоӣ ба амал омада, ташаккули ҷомеаи иттилоотӣ ба амал меояд. Дар ин шароитҳо қишри босаводи ҷомеа- касбӣ ва аз назари иттилоотӣ таҷрибадор ба вучуд меояд.

Бинобар ақидаи донишмандон тасдиқ мекунад «иттилоот чизи бисёр махсусе аст» ва дар бораи нақши махсуси он дар ҷаҳони муосир донишманди рус А. Лактионов чунин мегӯянд:

«Ҷомеаи иттилоотӣ – мафҳумест, ки шарҳу тафсирро талаб мекунад. Ин ибораро на танҳо мутахассисон, балки дар матбуоти даврӣ низ ба таври васеъ истифода мебаранд ва вазъияти ояндаи ҷомеаро бо он алоқаманд медонанд. Аммо ба чузъ аз гуфтаҳо дар бораи нақши афзояндаи технологияи иттилоотӣ имрӯзҳо вазъият зиёд тағйир накардааст. Ҳар касе, ки истилоҳи «ҷомеаи иттилоотӣ» - ро истифода мекунад, онро ба тарзи худ мефаҳмад ва аз он ки чӣ тавр одамон онро қабул карда, шарҳу тафсир мекунад, хусусияти инкишофи ҷомеаи муосир вобастагӣ дорад» [1, с.357].

Истилоҳи «ҷомеаи иттилоотӣ» аввалин маротиба соли 1966 дар Ҷопон пайдо шудааст ва аз тарафи гуруҳи махсуси ҳукумати Ҷопон доир ба масоили илмӣ, техникӣ ва таҳқиқоти иқтисодӣ мавриди истифода қарор гирифтааст. Мутахассисони ҷопонӣ, ки дар соҳаи инкишофи иқтисод кор мекунад, ин истилоҳро барои тавсифи ҷомеае, ки дар он ҷо ҷараёни калони иттилооти босифат мечарҳад ва ҳама воситаҳо барои нигоҳдорӣ, пахш ва истифодаи он мавҷуд мебошад, мавриди истифода қарор додаанд. Дар айни ҳол нархи истифодаи хадамоти иттилоотӣ на он қадар зиёд мебошад ва тақрибан барои ҳама дастрас мебошад.

Дар оғози солҳои 60-уми қарни XX мутахассиси амрикоӣ Ф.Махлуп иттилоотро ҳамчун маҳсулоти саноатӣ ва истеҳсоли онро як намуди индустрияи саноатӣ мавриди баррасӣ қарор додааст. Ҷопониҳо ҳамчун мубаллиғони фаъоли ғоя дар бораи моҳияти саноатии иттилоот, тамоми саъю талошро ба харҷ доданд, ки онро дар муборизаи рақобатнок дар бозори ҷаҳонӣ мавриди истифода қарор диҳанд.

Дар адабиёти Ғарб дар айни замон андешае афзалият дорад, ки ташаккули техникаи ҳисоббарор ва иттилоотӣ пойгоҳ барои инкишофи ҷомеаи иттилоотӣ мебошад. Дар айни ҳол, нишонаҳои дигаре ҳам ишора карда мешаванд: ҷаҳонишавии иттилоот; раванди иттилоотонӣ сарфи назар аз марзҳои давлатӣ ва монеаҳои гуногун сурат мегирад; ба пахши озодонаи иттилоот ҳар гуна маҳдудкуниҳо таъсир мерасонанд, ки зарари муайяне ба давлат ворид мегардад; ба таври назаррас иқтисодии ҷамъоварӣ, коркард, нигоҳдорӣ, интиқоли иттилоот ва дастрасӣ ба он меафзояд; иттилоот ба соҳаҳои гуногуни ҳаёт ва фаъолияти инсон таъсир мерасонад; раванди марказгурезии ҷомеа авҷ мегирад; «раванди ташаккули захираҳои меҳнатӣ аз ҳисоби афзоиши ба кор машғул будагон дар индустрияи иттилоотӣ авҷ мегирад» [2, с. 32].

Олимони рус чандин маротиба ба масъалаи ҷомеаи иттилоотӣ муроҷиат карда, якчанд намуди таърифҳои пешниҳод кардаанд. Барои мисол, А.И. Ракитов менависад «Ҷомеаи иттилоотӣ – ҷомеае мебошад, ки дар он ҳамаи воситаҳои технологияи иттилоотӣ, яъне компютерҳо, низомҳои ҳамгиро, алоқаҳои симӣ, моҳвораҳои ва хели дигари алоқаҳо, дастгоҳҳои видеоӣ, таъминоти барномавӣ, таҳқиқотҳои илмӣ ба он равона карда шудаанд, ки ахборро дастраси умум карда, ба таври фаъл вориди истеҳсолот ва ҳаёт намоянд» [3,с.11].

Мутобиқ ба гуфтаҳои А.И. Ракитов меъёри асосии ҷомеаи иттилоотӣ миқдор ва сифати дар гардиш қарордоштаи иттилоот, самаранокии интиқол ва коркарди он мебошад. Меъёри на камтар муҳим он аст, ки иттилоот барои ҳама ба хотири нисбатан арзон буданаш дастрас мебошад. Теъдоди зиёди одамон аз соҳаи истеҳсолоти маҳсулоти саноатӣ ва кишоварзӣ ба соҳаи истеҳсол ва пахши ахбор гузашта истодаанд, яъне иқтисодиёти махсуси иттилоотӣ тавлид шуда истодааст, ки барои давлатҳои аз назари иқтисодӣ тараққикарда нақши муҳим мебозад.

Дар айни ҳол ду бахш чудо шуда меистад, ки яке маҳсулоти иттилоотӣ ва хадамот барои истеъмолро омода мекунад, дигарӣ бошад, барои истеҳсоли дигар маҳсулотҳо. Ҳамин тариқ, бахши иттилоотии иқтисодиёт аз рӯи теъдоди ашхоси дар ин соҳа машғул буда, ба ҷойи аввал мебарояд.

Дар навбати аввал И.Н. Курносов қайд мекунад, ки бо ташаккули ҷомеаи иттилоотӣ муносибатҳои нава дар ҷараёни истеҳсолот ва фаъолияти иҷтимоӣ роҳандозӣ мешаванд; қисмати назарраси ММД дар бахши иттилоот ҷамъоварӣ карда мешавад, ки дар ин ҷо хислати иттилоотии меҳнат бартарӣ дорад; методикаҳои интерактиви иттилоотии коммуникатсионӣ, шабака ва технологияҳои маҳаллӣ ва глобалии компютерӣ дар ҳаёт татбиқ мегарданд; имкониятҳои ҷадиди иртиботӣ ба ҳамкориҳои мутақобила ва ифодаи иродаи сиёсии ҷомеа, гуруҳҳои иҷтимоӣ мусоидат мекунад; нақши давлат бо иқтисодии калони иттилоотӣ меафзояд.

О.А. Финко бо Ю.М. Нестеров ҷомеаи иттилоотии пешниҳод мекунад, ки дар ҳар як хона компютери фардии пайваст ба шабакаҳои фаромарзии иттилоотӣ мавҷуд мебошад, ки барои ҳар як аъзои ҷомеа дарёфти иттилооти пурра ва саҳеҳ бидуни маҳдудият бо кӯмаки шабакаҳои фаромазӣ дастрас мебошад. Дар айни ҳол фаъолияти ВАО мутобиқ ба шакли ташкилшавӣ ва паҳши иттилоот тағйир ёфта, ба таври комил ба шабакаҳои иттилоотии компютерӣ вобаста мешавад. Бо васеъ шудани майдони иттилоот марзҳои ҷуғрофӣ ва геополитикии давлатҳо мунҳал мегардад ва бо таваҷҷуҳ ба ин падида, зарурати ҳамоҳангсозии қонунгузориҳо арзи вуҷуд мекунад. Бо ҷорӣ намудани шабакаҳои иттилоотӣ фаъолият дар соҳаи маориф, илм, фарҳанг ва тиб ба таври кулӣ тағйир меёбад [4, С.114 - 124].

Ҳамин тариқ, мо бо андешаи А. Лактионова мувофиқем, ки «хислатҳои асосии ҷомеаи иттилоотӣ инҳо мебошанд:

1) Омилҳои муайянкунандаи ҳаёти иҷтимоӣ дар маҷмӯъи донишҳои илмӣ мебошанд. Онҳо меҳнат (меҳнати дастӣ ва механиконидашуда) – ро дар нақши омилҳои қимати коло ва хадамот танг карда мебароранд. Вазифаҳои иқтисодӣ ва иҷтимоии сармоя ба иттилоот интиқол ёфтаанд. Дар натиҷа ҳастаи ташкилоти иҷтимоӣ, ниҳоди асосии иҷтимоии донишгоҳ ҳамчун маркази истеҳсоли, коркард ва ҷамъоварии донишҳо мешавад. Иттиҳодияҳои саноатӣ нақши асосиро аз даст медиҳад;

2) Сатҳи донишҳо, на балки моликият, омилҳои муайянкунандаи тафрикаи иҷтимоӣ мешавад. Чудо кардан ба «дороён» ва «нодорон» хислати ба таври принципіалӣ нав касб мекунад: қишри афзалиятнок хабардорҳо ба вуҷуд меоварад, дар сурате, ки онҳое, ки хабар надоранд – ин «камбизоатони нав» мебошанд. Дар навбати худ, маркази муноқишаҳои иҷтимоӣ аз соҳаи иқтисодӣ ба соҳаи фарҳанг интиқол меёбад. Натиҷаи мубориза ва ҳаллу фасли муноқишаҳои инкишофи ниҳодҳои нави иҷтимоӣ ва аз байн рафтани ниҳодҳои қаблӣ мешавад;

3) Сохтори ҷомеаи иттилоотӣ техникаи нави «зеҳнӣ» мебошад, на «механикӣ». Ташкилоти иҷтимоӣ ва технологияҳои иттилоотӣ «симбиоз» -ро ба вуҷуд меорад. Ҷомеа ба «даврании технотронӣ» ворид мешавад (З. Бжезинский)

Рушди илму техника ба инкишофи босуръат ва тавзеъ шудани технологияҳои иттилоотии коммуникатсионӣ мусоидат мекунад. Ба таври дигар гӯем, инқилоб ба ҳамаи соҳаҳои ҳаёт ва фаъолияти ҷомеа таъсир мерасонад, иттилоот ва дониш захираҳои ба таври худ стратегияи давлат мешаванд, ки аз рӯи ҳаҷми истифода шуданашон бо истифодаи захираҳои анъанавӣ баробар шуда, дастрасӣ ба онҳо шартӣ асосии инкишофи иҷтимоӣ иқтисодӣ мегардад. Ин омил ҳангоми ҳамгироии глобалӣ дар иқтисодиёт ба шуур, фарҳанг, муносибати байналмилалӣ ҳамагон таъсир расонда, ба ҷомеаи иттилоотии ҷаҳонӣ оварда мерасонад.

Инқилоби иттилоотӣ, ки ҷаҳонро тағйир медиҳад, зиддият ва масъалаҳои навро ба вуҷуд меорад. Аз он ҷумла, нобаробарии рақамии кишварҳо ва манотиқ, танзими қонунии шабакаҳои интернет, савдои электронӣ ва андозбандӣ дар ин соҳа, моликияти зеҳнӣ, таъмини амният ва махфияти иттилоот, риояи озодии сухан, сензура дар ҷаҳони глобалии компютерӣ ва амсоли инҳо.

Ба ҷузъ аз ин, боз тарафи манфии инкишофи интернет вуҷуд дорад, ки он бо маводи хатарзо барои пояҳои ахлоқӣ дар шабака алоқаманд мебошад. Ба ҷузъ аз ин, шабакаи Интернет ҳамчун мубаллиғи маводи ҷаҳони ҷинояткорон хизмат мекунад, ки даҳлати мустақими давлатро барои қабули қонунҳои лозима талаб мекунад. Бо дарназардошти хусусияти ҷаҳонии шабакаи Интернет ҳаллу фасли ин масъала дар ҷаҳорҷӯбаи ҳамкориҳои байналмилалӣ барои қабули чораҳои муносиб ҷиҳати танзими ин ҷараён қарор дорад. Набудани ҷаҳорҷӯбаи ягонаи қонунӣ

дар ҷаҳон ба савдои электронии зудташаккулёбанда имкониятҳои бемаҳдуд медиҳад. Ғайр аз ин, масъалаҳои ҳифзи моликияти зеҳнӣ, махфият ва амнияти иттилоотӣ, ҳуқуқ ба барчаспҳои тичоратӣ, масъалаи андоз ва тааруфаҳо дар соҳаи иттилоот ва соҳаи қарзину молиявӣ арзи вучуд мекунад. Масъалаи дигари муҳим ин монетаи забонӣ мебошад, ки ба ташаккули раванди ҷаҳонии иттилоот монета эҷод мекунад. Афзалият (дар шабакаи Интернет) ба забони англисӣ дода мешавад, дар сурате, ки ахбори муҳим бо забонҳои дигар низ вучуд дорад. Дар ин робита масъалаи иртиботи байнизабонӣ барои иқтисодии номаҳдуди Интернет ҳамчун канали аслии муоширати байналмилалӣ ба вучуд меояд.

Ҳамзамон, дар соҳаи технологияҳои нави иттилоотии коммуникатсионӣ ва дар соҳаҳои фарҳанг ҳатарҳои нави воқеии иттилоотӣ, сиёсӣ, иқтисодӣ ба вучуд меоянд, ки ба шуури инфиродӣ ва иҷтимоӣ таъсир мерасонанд.

Боз масъалаҳои дар боло зикршуда, мустақиман ба инкишофи Интернет алоқаманд буда, дар ҷомеаи муосир масъалаҳои коҳиши фарҳанги тафсир ва дарки матнҳои катбӣ ошкор карда мешавад, чунки воситаҳои ахбори омма масъалаҳои назариявиро матраҳ намекунад.

Ҳамин тариқ, ба хоҳири хусусияти ҷаҳонӣ доштани шабакаи Интернет дар соҳаи иттилоотии ҷомеа ба сархатти аввал масъалаҳои зеҳнисозии он, ташаккул ва ҷорӣ намудани технологияҳои нави иҷтимоӣ, ки бар пояи истифодаи самараноки захираи калидии стратегии ҷомеа – дониш асос меёбад, мебарояд.

Ҳарчанд, ки зид ва муқобил ҳам бошад, аз нуқтаи назари файласуфон дар оғози қарни XXI бо ҷорӣ намудани технологияи иттилоотӣ дар ҳаёти инсон дур шудани аҳоли аз ҷомеаи иттилоотӣ ба амал омада истодааст. Дар ҷаҳони муосир миқдори кофии иттилоот мавҷуд мебошад, ки он нақши калон мебозад, аммо ин маънои онро надорад, ки дар ҷаҳони муосир дониш қувва маҳсуб ёбад.

Барои мафҳуми иттилоот ва ҷӣ нақшаеро вай дар ҷаҳони муосир мебозад, «хабар» (message)-ро фарқ кардан лозим аст, ки вай «ашё» маҳсуб меёбад, яъне маҳсули интиқолшаванда, ки вай маҳсули фаъолияти зеҳнии инсон мебошад; шарҳ – ин «андеша», яъне дониши касбшуда мебошад; коммуникатсия – ин фақат амалиёти интиқол, намоиш мебошад. Аммо дар ҷомеаи муосири мо, бахусус амалиёти намоишдиҳӣ – звенои муайянкунандаи афзалиятнок дар сегонаи хабар-коммуникатсия-тафсир мебошад» [5, с.357].

Дар ҷаҳони муосир мавҷудияти маҳсулоти зеҳнӣ ва дониш дар қиёс бо давраи атиқа ва ё асрҳои миёна камтар намебошад, аммо имрӯзҳо технологияҳои коммуникатсионӣ ва интиқоли маҳсулоти зеҳнӣ тавасути ВАО, радио, телевизион, маърузаҳо ва амсоли инҳо дар низоми таҳсилоти умумӣ, инчунин шабакаи Интернет – ҷомеаи муосири иттилоотии иртиботиро ҳаҷмнок мекунад, ки нақши асосӣ ба коммуникатсия тааллуқ дорад, на ба донишҳо.

Бо таваҷҷӯҳ ба ин, мутобиқ ба таҳқиқоти охири донишманди математика Д.В. Иванов «иттилоот – ин коммуникатсия, амалиёти намоишдиҳии рамзхӯре мебошад, ки ба фаъолият водор мекунад» [6, с.11].

Ба ин таъриф таъя карда метавон мушаххас намуд, ки падидаи асосии инкилоби компютерӣ дар ҷӣ мебошад – ин Интернет аст, на бонки электронии маълумот ё интеллект сунъӣ. Дар шабакаи Интернет имконоти амалӣ намудани иртибот садҳо маротиба меафзояд, дар айни ҳол ҳеҷ гуна донишхӯре ташаккул намеёбад.

Ҳамин тариқ, дар натиҷаи инкилоби техникӣ дар ҷомеаи иттилоотӣ тавассути сохтани шабакаи глобалии Интернет дар ҷомеа барои инсон яке аз масоили иттилоотӣ– ҳукумати маҳсули тамаддун ва саводнокӣ ошкор гардид. Бешубҳа, воситаҳои муосири технологияҳои иттилоотӣ бо истифодаи дастаҷамъонаи онҳо тамоман типии нави ҳаёту фаъолияти касбии одамро бо дарназардошти иқтисодии бесобиқаи инкишофи илмию техникӣ ва иҷтимоию иқтисодӣ ташаккул медиҳанд.

Ҷомеаи муосири иттилоотӣ ба низоми маориф талаботи маҳсус пешниҳод намуда, дар пеши он вазифаҳои зеринро мегузорад:

- дар ҷомеа ташаккул додани сатҳи баланди донишҳои иттилоотии коммуникатсионӣ;
- аз худ кардани методикаи илмӣ ва тарзҳои амалии истифодаи таҳлили ситемавӣ дар муайян ва ошкор намудани роҳҳои ҳаллу фасли муноқишаҳои иҷтимоӣ, ташаккули усули вижаи тафаккур барои дарки ҷараёнҳои ҷорӣ иттилоот дар ҷомеа;

- шахсияти иттилоотию коммуникатсионӣ ва иттилоотию каммуникатсиониро дар соҳаи истеҳсолӣ инкишоф додан.

Бо дастрасӣ ба ин мақсадҳо дар донишҷӯён фарҳанги иттилоотӣ, аз он ҷумла малакаҳои ҷустуҷӯ, коркард, идрок, фаҳмиш ва истифодаи иттилоот низ ташаккул меёбад.

Инкишофи динамикии ҷараёнҳои иттилоотӣ шахсиятро ба омодагии мақсаднок барои зиндагӣ дар ҷомеаи иттилоотӣ ҳидоят мекунад. Ин масъалаҳо аз тарафи файласуфон, сотсиологҳо, равоншиносон, забоншиносон ва фарҳаншиносон мавриди таҳқиқ қарор мегиранд.

Концепсияи умумии донишҳои иттилоотию коммуникатсиониро донишмандон чунин пешниҳод мекунанд: «маҷмӯи донишҳои ба низом даровардашуда, маҳоратҳо, малакаҳо, фаъолияти иттилоотии ба қонеъ гардонидани талаботи касбӣ ва ғайрикасбӣ равона карда шуда» [7, с.99].

Пас, дар ин ҷо мафҳуми «иттилоот» ҳамчун «инъикоси гуногунӣ» мавриди баррасӣ қарор гирифта, ба воситаи талаботи донишҷӯён асосҳои донишҳои иттилоотию коммуникатсионӣ, малакаҳои ҳамкориҳои иттилоотии ихтисоси мушаххаси самти иҷтимоию гуманитарӣ ва табию илмӣ мутахассисони тахассуси олии муайян мегардад.

Ҳар гуна самти донишҳои иттилоотию коммуникатсионӣ дар таҳқиқоти донишмандон, аз қабили Г.Г. Воробёв, Р.С. Гиляревский, Л.Н. Коган мавриди омӯзиш қарор гирифтаанд, ки фарҳанги иттилоотиро ҳамчун «буриши амудӣ»-и ҳамаи фарҳанг, ки ба низоми он «нуфуз» пайдо мекунад, таҳлил кардаанд [8; 9;2,с. 42].

Дар таҳқиқоти Бар-Хиллел, А.И. Михайлов; А. Чёрный, Р. Карнап, Ю. Шрейдер контент-таҳлил барои арзёбии иттилоот, бо таваҷҷуҳ ба назарияи семантикии иттилоот пешниҳод мегардад [10,С.11-18].

Ю.М. Лотман дар таҳқиқоти худ зикр мекунад, ки тасаввуроти илмӣ дар бораи донишҳои иттилоотию коммуникатсионӣ ба инкишофи таҳқиқоти семиотикӣ, ки ба кушодани мазмуни объективии тартиби нишонаҳо, хусусиятҳои дарки он дар ҷараёни иртиботот ва намоишдиҳӣ алоқаманд мебошад, мутамарказонида шудааст [12].

Барои донишҳои иттилоотию коммуникатсионӣ донишҷӯён сифатҳои асосии иттилоот, ки бо меъёрҳо ба нақша дароварда шуда ва дар се категория ҷамъоварӣ карда шудаанд, дар назар мебошад:

«Сифатҳои атрибутӣ – ин сифатҳои мебошанд, ки бидуни онҳо ахбор вучуд дошта наметавонад. Ба ин категорияи хислатҳо тааллуқ доранд: пайдарҳамӣ, дискретӣ, пайвастагии иттилоот аз барандаи ҷисмонӣ, табиати забонии иттилоот;

Сифати прагматикӣ – ин сифатҳо бо дараҷаи ғоиданокии иттилоот барои истифодабаранда, истеъмолкунанда ва амалӣ ҳос мебошад. Ба ин категорияи сифатҳо маъно, навгонӣ, ғоиданокӣ, арзишнокӣ, кумултативӣ, пуррагӣ, дурустӣ, мувофиқӣ, дастрас будан, мубрамиат, айният ва зеҳният ҳос мебошад;

Сифатҳои динамикӣ сифатҳои мебошанд, ки тағйирёбии иттилоотро дар вақт инкишоф ва куҷуна шудани иттилоот нишон медиҳанд [13, с. 22].

Дар айни замон масъалаи махсуси мубрам истифодаи донишҳои назариявии саводнокии иттилоотию коммуникатсионӣ дар амалияи таҳсилот мебошад. Таҳқиқоти донишмандони Ғарб ба «гардиши» когнитивӣ дар солҳои 70-ум ва 90-уми қарни ХХ ишора мекунанд, вақте навоариҳои иттилоотию технологӣ ба фаъолияти зеҳнӣ таъсир расонданд, дар натиҷа муттаҳид шудани маълумоти дискретӣ ба мақсадҳои маърифатӣ ва илмӣ ба амал омаданд.

Санадсозии иттилоот шартӣ аввалини ҳифзи сарчашма, шуруъ аз навҳои алтернативӣ ва шакли санадҳо, таърифҳои алтернативии истилоҳи «иттилоот» мебошад. Ҷорӣ шудани ин амалро ба императори Россия Петри I мутааллиқ медонанд. Аз назари таърихӣ ба вучуд омадани шаклҳои мустанади ҳуҷҷатҳои гуногунандоза ва якандоза, мафҳуми аввалиндараҷа ва дуоиминдараҷа, чопшуда ва чопношуда, голографӣ ва аудио-визуалӣ асоснок карда шудааст.

Концепсияи донишҳои иттилоотию коммуникатсионӣ дорои мафҳуми «режими иттилоотӣ» мебошад, ки дар худ ҷараёни иттилоотӣ, ҷараёни апликацияҳо дар вақт ва фазо, дараҷаи шавшуви иттилоотӣ, ритм ва гуногунрангиро низ доро мебошад.

Ҳангоми режими муносиби ҷараёни иттилоот аз худ кардани идеалии он ба амал меояд ва донишҳои иттилоотию коммуникатсионӣ зимни таҷҳизи хуби техникӣ ба сатҳи баланд мутобиқат хоҳанд кард.

Таснифи илми иттилоотӣ ва амалие, ки аз тарафи олимони зерин Г.Г. Воробев, А.Д. Урсул, О.В. Елчанинова ва дигарон пешниҳод карда мешавад, зимни аз худ кардани иттилоот ба монеаҳо ишора мекунад. Монеаи асосӣ теъдоди нокифояи воситаҳои техникӣ барои тезонидан ва муносибсозии раванди иттилоотӣ мебошад.

Мутахассиси маъруф дар соҳаи кибернетикаи иҷтимоӣ доктори илмҳои техникӣ, профессор, аъзои Озмоишгоҳи миллии хислати ИМА Г.Г. Воробев қайд мекунад, ки «ба истифодаи фаъоли аксари бонки маълумоти низомҳои ҷаҳонӣ ва минтақавии иттилоотӣ суфт донишҷӯи забонҳо низ монеа мешавад» [8, с.164].

Масалан, истифодабарандагони низомҳои иттилоотӣ дар ҷаҳон, аз он ҷумла дар Тоҷикистон монеаҳои иқтисодиро ҳам дар сатҳи хусусӣ ва ҳам дар сатҳи давлатӣ ба иллати як қатор сабаб эҳсос мекунанд, аз он ҷумла: кофӣ набудани воситаҳои молиявӣ, ки ба истифода ва пахши ахбор музоҳимат эҷод мекунанд; омӯзонидани мутахассисон дар соҳаи истеҳсолот, интиқол ва истеъмоли ахбор. Барои такмили донишҳои иттилоотию коммуникатсионӣ ва таҳияи назариявӣ дар низоми иқтисодиёти иттилоотӣ, ҳуқуқ, география, топография, лингвистика, психология ва дигар самтҳои калон омода кардани корҳои методологӣ ва назариявӣ рафта истодааст. Барои пайдо кардани иртибот бо иттилоотонии ҷомеа аксари муҳаққиқон дар бораи табдил додани ахбор ба мол ва сохтани иқтисодиёти иттилоотӣ сухан мегӯянд, яъне дар ҷаҳони муосир ахбор ба моли бисёр муҳим табдил ёфтааст. Иттилоот аз рӯи арзишнокии худ бисёр нодир аст, чунки метавон онро якҷанд маротиба мавриди истифода қарор дод ва дорои арзиши асли ва арзиши истеъмоли мебошад. Дар навбати худ ҷараёнҳои иттилоотӣ аз нуқтаи назари иқтисодӣ таҳияи санадҳои меъриери талаб мекунанд, ки ҳуқуқи истеҳсолкунандагон ва истеъмолкунандагони иттилоотро ҳифз намояд. Ҳангоми таҳлили донишҳои иттилоотию коммуникатсионӣ ду ҷанбаи асосӣ вучуд дорад, ин – дастрасии бидуни марзӣ ба иттилот ва риояи ҳуқуқҳои муаллиф.

Дар марҳилаи кунунии инкишофи ҷомеа ҳуқуқи иттилотӣ то ба охир таҳия карда нашудааст, чунки истилоҳҳои ягонае, ки мазмуни онро муайян кунад, вучуд надорад. Масалан, баъзан дар зери мафҳуми «иттилооти ҳуқуқӣ» истилоҳи «ҳуқуқи иттилоотӣ»-ро дар назар доранд, ки ҳам аз назари соҳаҳои мавзӯи иттилоот ва ҳам аз назари ҳуқуқ фарқ мекунанд.

Зимни ҷараёнҳои глобалии муосир дар ҷаҳорҷӯии донишҳои иттилоотию коммуникатсионӣ маҷмӯи асноди муташаққил ва дастрас ва ҷараёни ахбор бо бартарии донишҳои иттилоотии географӣ ва топографӣ дорои аҳамият мегарданд. Ин амал ба истиқрори соҳаи низоми иттилоот, омӯзиши навҳо ва типҳои асноди дар бонкҳо захирашуда, ташаккули ташкили оқилонаи ҷустуҷӯ мусоидат мекунад.

Ҷустуҷӯи иттилоот ба воситаи низомҳои анъанавӣ ва автоматикунонидашудаи ҷустуҷӯи ахбор, ки дорои типҳои гуногуни ҷустуҷӯ мебошанд, амалӣ карда мешавад. Дар айни ҳол доштани тасавури умумӣ дар бораи принципҳои тасниф, банизомдарорӣ, индексатсия, ҷустуҷӯи иттилоотии забонӣ ва хусусиятҳои истифодаи онҳо зарур мебошад.

Дар низоми мавҷудаи каталогӣ дар ҷустуҷӯи қолабии механикӣ маҳалли ҷойгиршавӣ, миқдори нусаҳо, формат, ҳаҷми чоп ва маълумоти хронологии асноди зарурӣ муайян карда мешавад. Имрӯзҳо самти мустақилонаи илмие мавҷуд мебошад, ки иқтисодии имконпазири маъноӣ ва мантиқии низоми иттилоотию ҷустуҷӯиро муайян мекунад.

Муҳаққиқони ватанӣ ва хориҷӣ дар муҳокима бо ҳам мувофиқанд, ки таҳлили мантиқии гуногунии инсон масъалаи марказии психофизиология мебошад. Хусусияти психофизиологии алоқаи иттилоотӣ бар рӯи се унсур асос меёбад: 1- идрок ҳамчун ҷараёни қабул ва коркарди иттилоот; 2- азхудкунӣ; 3 – пушти сар кардани монеаи психологӣ. Инчунин ба ин муоширатро изофа мекунем – падидаи иҷтимоие, ки дар нақши механизми интиқоли ахбор баромад мекунад. Зимни ташаккули шароити оптималӣ барои муошират то ҳадди ақал унсурҳои муоширати дурӯғин ё ахбори носаҳеҳ истисно гардида, майдони иттилоотии мушобеҳ пайдо карда мешавад.

Ҷомеаи муосир, ниҳоят авлавияти дорандаи дастрасӣ, коркард, пахш ва нигоҳдории ахборро дар ҳама гуна соҳаи фаъолият эътироф мекунад. Барои мисол, Ф.Ф. Шарипов ба хулосае омадааст, ки: «набудан ва нокифоягии иттилоот дар ҳама гуна навъи фаъолият ба оқибатҳои бисёр ногувор, шомили талафи ғайриистеҳсолии воситаҳои моддӣ ва кӯшишҳои зеҳнӣ, мушкилоти интиқоли асосноки роҳҳои муносиби ҳаллу фасли вазифаҳои илмӣ, иқтисодӣ ва

ичтимой; набудани асоси муътабар барои арзёбии айнии натиҷаҳои таҳқиқот ва таҳияҳои вобаста мебошад. Барои ҳаллу фасли ин вазифа низоми таҳсилоти муттасил пешниҳод шудааст, ки дар қатори ҳама ниҳодҳои иҷтимоӣ асоси аввалия инкишофи иҷтимоӣ–иқтисодӣ ва маънавии ҷомеа мебошад» [2, с. 134].

Дар низоми муосири маориф ба таври мустақилона аз худ кардани донишҳои нав, чиҳати инкишофи маҳоратҳои эҷодӣ, маҳорати ба таври креативӣ фикр кардан ва ташкили худмуъҷиз чамъоварӣ карда шудааст. Татбиқи курси хислати байнифандишуда дар раванди таълим, аз он ҷумла глобалистика, синергетика ва донишҳои иттилоотӣ коммуникатсионӣ, ба дастрасии бомуваффақияти «самаран таълимӣ ва инкишофёбанда дар ташаккули шахсият» мусоидат мекунад [2,с.46], раванди маърифатӣ бошад, таҳияи методикаҳо ва методҳои синтези иқтисодӣ иттилоотӣ, намоишӣ ва интерактивӣ, технологияҳои компютерӣ ва Интернетро дар назар дорад.

Дар мазмуни барномаҳои муосири таълимӣ ба инкишофи донишҳои иттилоотӣ коммуникатсионӣ шахсият ду муносибат муайян карда шудааст. Якум – «иттилоотӣ», ки дар ин ҷо «иттилоот» маънои афзалиятнок касб мекунад. Дуюм «фарҳангшиносӣ», ки дар ин ҷо «фарҳанг» маънои афзалиятнок касб мекунад.

Ҷонибдорони муносибати иттилоотӣ – муҳаққиқон С.А. Бешенков, А.А. Гречихин, А.П. Ершов, Г.Г. Воробев, А.А. Кузнецов, В.З. Коган, Н.В. Макарова, В.А. Уханов, Е.А. Ракитина ва дигарон фаъолияти иттилоотиро ҳамчун маҷмӯи дониш, маҳорат ва малакаи ҷустуҷӯ, чамъоварӣ, нигоҳдорӣ ва таҳлили иттилоот мавриди баррасӣ қарор додаанд.

Ҷонибдорони муносибати фарҳангии донишҳои иттилоотӣ коммуникатсионӣ шахсият – И.С. Арнолдов, Н.И. Гендина, М.Г. Вохришев, Н.Б. Зиновев, И.А. Горлов, Ю.С. Зубов ва В.А. Фокеев ҳаёт ва фаъолияти инсонро дар ҷомеаи иттилоотӣ ҳамчун унсурҳои ҷараёни инкишофи фарҳангии ҳама инсоният мавриди баррасӣ қарор додаанд.

Мутобиқ ба андешаи С.Н. Лапина «Вақтҳои охир равиши дар шакли мукамал баррасӣ намудани донишҳои иттилоотӣ коммуникатсионӣ шахсият аз мавқеи ҳамгироии он бо компонентҳои фарҳангшиносӣ тақвият меёбад. Дар натиҷаи ин иттилооти фарҳангӣ ҳамчун яке аз уфуқҳои донишҳои умумиинсонӣ алоқаманд ба табиати иҷтимоии инсон, ки маҳсули маҳоратҳои гуногуни эҷодӣ ӯ маҳсуб меёбад, мавриди баррасӣ қарор мегирад» [1, с. 117].

Як қатор муҳаққиқон донишҳои иттилоотӣ коммуникатсионӣ шахсиятро ҳамчун низоми дараҷагӣ тасаввур мекунад, ки дар тӯли вақт инкишоф меёбад. Масалан, А. Атаян донишҳои иттилоотӣ коммуникатсиониро дар се сатҳ мавриди баррасӣ қарор медиҳад: умумӣ (пойгоҳӣ), касбӣ ва олий (мантиқӣ).

Хусусияти асосии сатҳи умумӣ (пойгоҳӣ) донишҳои иттилоотӣ коммуникатсионӣ шахсият маҷмӯи дониш, маҳорат ва малака, байнифандӣ, эҳтимоли истифодаи амалии бидуни тағйироти навъҳои гуногуни фаъолият мебошад.

Сатҳи касбии донишҳои иттилоотӣ коммуникатсионӣ шахсият бо дониш, маҳорат, фарқияти ғайристандартӣ, мураккабии калон, вале ҳамзамон маҳдудияти соҳаи замима, фарқ мекунад.

Сатҳи олии (мантиқӣ) – и донишҳои иттилоотӣ коммуникатсионӣ бо донишҳо, маҳорат ва малакаҳои хислати байнифандишуда фарқ мекунад. Аз сатҳи пойгоҳӣ бо дараҷаи мураккабӣ ва тафаккури эҷодии муайян, мутобиқшавӣ, иқтисодӣ анҷом додани таҳлил ва синтез, алоқаманд кардани донишҳои қаблан аз худ кардашуда, маҳорат ва малакаҳо фарқ мекунад.

Дар бораи донишҳои иттилоотӣ коммуникатсионӣ ҷомеа сухан гуфта, ба масъалаи марҳилаҳои асосии инкишофи тамаддуни ҷаҳонӣ таваҷҷуҳ зоҳир кардан бамаврид аст. Таърихи донишҳои иттилоотӣ коммуникатсионӣ якҷанд ҳазорсоларо дар бар мегирад, ки дар давраҳои ҷудоғонаи он бухронҳои иттилоотӣ ба қайд гирифта шудааст. Донишмандон ихтироӣ хатро аввалин инқилоб медонанд, ки боиси тағйироти бузурги сифатӣ ва миқдорӣ гашта, имкони аз як насл ба насли дигар интиқол додани донишҳо пеш омад.

Ихтироӣ чопи китоб (миёнаҳои қарни XVI) ба инқилоби дуюм алоқаманд мебошад. Бо ихтироӣ барқ (охири қарни XIX) ва бухрони иттилоотӣ инқилоби сеюм алоқаманд мебошад. Инқилоби чоруми иттилоотӣ ба солҳои 70 –уми қарни XX вақте технологияҳои компютерӣ пайдо мешаванд рост меояд. Ҳама инқилоби иттилоотӣ ба муносибатҳои иҷтимоӣ дар соҳаи ҳаёти фаъолияти инсонӣ ислоҳот ворид кардаанд. Донишҳои иттилоотӣ коммуникатсионӣ ҷомеа дар маҷмӯъ бар болои ҳама шаклҳои қаблӣ он асос ёфтаанд.

Бо таваҷҷуҳ ба ин, донишҳои иттилоотию коммуникатсиониро мутобиқ ба гуфтаҳои Т.А.Полякова «хислатҳои шахсият, ки имкон медиҳад, аз як тараф ба таври муносиб ба ҷараёни иттилоотии ҷомеа ба мақсади худинкишофидиҳӣ эътино карда, аз тарафи дигар ба ҷараёни ташаккули донишҳои иттилоотию коммуникатсионии ҷомеа, ҳамчун асосҳои гуманистии иттилоотӣ» таъсир расонад, зарур мебошад [14, с. 81].

Файласуфони муосир, сотсиологҳо, педагогҳо ва психологҳо дар як фикранд, ки дар шароити муосири ҷомеаи иттилоотӣ барои инкишофи гармоникӣ шахсият мавридҳои зерин зарур мебошад:

- аз худ кардани донишҳои муайян, маҳорат ва малакаҳо барои амалиёт кардан бо иттилоот;
- аз худ кардани сифатҳои, ки имкон медиҳанд, донишҳо, малакаҳо ва маҳоратҳо мутобиқ ба технологияҳои иттилоотии муосир беҳтар карда шавад.
- аз худ кардани ҷаҳонбинии ҷомеаи иттилоотӣ.

Мутобиқ ба гуфтаҳои муҳаққиқ А.А.Парахин дар бораи мафҳуми «Фарҳанги иттилоотии шахсият», «Имрӯзо ҷомеаи мо инкишофи воқеии иттилоотиро аз сар гузаронидааст. Дар истеҳсолот, идоракунӣ, таҳсилот технологияҳои компютерӣ ба таври васеъ истифода шуда истодаанд, низомҳои, ки имкон медиҳанд, ба таври муносиб ҷараёни рӯзафзунӣ гуногуни иттилоотро мавриди истифода қарор дода, коркард намоянд. Дар ҳақиқат, имрӯзо аз ҳар вақта дида, ҷомеаи мо ба идоракунӣ босаводона, мутахассисони баландхаттисос, ки на танҳо мақсад ва вазифаҳои ҷомеаро мефаҳмад, балки қодиранд онҳоро амалӣ намоянд, мутахассисоне, ки технологияҳои нави компютериро хуб медонанд ва дорои фарҳанги олии мебошанд, ниёз дорад [18, с.57].

Ин мафҳумро пайгирӣ карда, инсон ҳамчун субъект, ба таври фаъолна иттилоотро қабул намуда, продюсерӣ мекунад, объект бошад низомии алоқаҳои иттилоотии шахсият ва ҷомеа мебошад, мавзӯи донишҳои иттилоотию коммуникатсионии шахсият чун ҳамгироии ҷаҳони ботинии шахсият дар ҷараёни аз худ кардани ҳаҷми калони иттилооти муҳими иҷтимоӣ хизмат мекунад.

Чунин шарҳу тафсир кардани ахбор якҷанд ҷанбаҳои ин масъаларо мекушояд: «Ҷанбаи аввалин бо дарки назариявии вижагиҳои иттилоот ҳамчун падидаи ҷаҳони моддӣ ва нақши он дар матн фарҳанг бо донишҳои иҷтимоии қонуниятҳои, ки дорои табиати иттилоотӣ мебошанд, алоқаманд аст. Ҷанбаи дуюм хислати шахсият, талаботи ӯ ба ахбор, ки дорои хусусияти биологӣ ва иҷтимоӣ мебошад, ва масъалаҳои иҷтимогарой дар зери таъсири муҳити иттилоотию фарҳангӣ алоқаманд мебошад. Ҷанбаи сеюм шомили баррасии фарҳанги иҷтимоӣ аз нуқтаи назари амалкарди ниҳодҳои иҷтимоии он, ки оила, муассисаҳои таълимӣ, иртибототи ҳамагонӣ, китобхонаҳо, марказҳои иттилоотӣ ба унвони он баромад мекунанд, мебошад. Дар айни ҳол, ҳар яке аз ниҳодҳои иҷтимоӣ дар ташаккули фарҳанги иттилоотии шахсият бо воситаҳои махсуси ҳеш иштирок мекунанд. Ҷанбаи чоруми кушодани проблемаҳои дорои хислати амалӣ мебошад ва аз ташаккули фарҳанги иттилоотии шахсият дар масъалаи аз худ кардани захираҳои иттилоотӣ, малакаҳои сустҷӯйи иттилоот, истифодаи он ба мақсадҳои таълимӣ ва касбӣ, маҳорати аз матн берун овардани он, дар худ ҳазм намуда, ба таври эҷодӣ коркард намудани он, бо таъки ба тамоми воситаҳо ва тарзҳои коркардашуда иборат мебошад [15, с. 68].

Дар маҷмӯъ, самти илмии донишҳои иттилоотию коммуникатсионии шахсият якҷанд фани дар боло номбаршударо фаро мегирад, аммо мавзӯи таҳқиқотро аз мавқеи технологияи иттилоотӣ мавриди баррасӣ қарор додан лозим мебошад.

Мазмун ва ташаккули мақсадноки донишҳои иттилоотию коммуникатсионии шахсият дорои якҷанд зина дар ҷиҳатҳои гуногун мебошад, ба монанди идеологӣ, ҷаҳонбинӣ, равшаншиносӣ, иҷтимоӣ, технологӣ.

Дар ҷиҳати идеологӣ донишҳои иттилоотию коммуникатсионии шахсият тавассути дарки моҳияти баамалоянда, аз худ кардани қонунҳо ва қонуниятҳои паҳши иттилоот дар ҷомеа, таъсири он ба шахсият амалӣ карда мешавад.

Дар ҷиҳати ҷаҳонбинӣ донишҳои иттилоотию коммуникатсионии шахсият тавассути дарки моҳияти баамалоянда, аз худ кардани қонунҳо ва қонуниятҳои паҳши иттилоот дар ҷомеа, таъсири он ба шахсият ва дарки назариявии нақши ахбор амалӣ карда мешавад.

Дар ҷиҳати раваншиносӣ донишҳои иттилоотию коммуникатсионии шахсият дар таҳияи ақсуламали психологӣ оптималӣ нисбат ба ахбори бадастомада, зимни рафтори муносиби фард: маҳорати бидуни иштибоҳ амал кардан дар шароити аз ҳад зиёд ва ё кам будани иттилоот, додани баҳои интиқодӣ ба сифати иттилоот, пайдо кардани шакли дуруст ва амсоли инҳо иборат мебошад.

Дар ҷиҳати иҷтимоӣ донишҳои иттилоотию коммуникатсионии шахсият аз тарбияи дараҷаи муҳимми иҷтимоӣ хабардор будан, ки шартҳои асосии иҷтимоисозии шахсият дар ҷомеа мебошад, иборат аст.

Дар ҷиҳати технологӣ донишҳои иттилоотию коммуникатсионии шахсият тавассути аз худ кардани технологияҳои иттилоотӣ, аз худ кардани захираҳои иттилоотӣ, маҳорати ҷустуҷӯи иттилооти лозима, истифода ва нигоҳдории он амалӣ карда мешавад.

Ташаккули донишҳои иттилоотию коммуникатсионӣ – масъалаи комплекси бисёрҷабҳае мебошад, ки ҷанбаҳои иҷтимоӣ, раваншиносӣ, педагогӣ, ташкилии техникӣ ва дигарҳоро фаро гирифта, ба озодона балад будани технологияи компютерӣ таъяс мекунад.

Вазифаҳоро мутобиқ ба ин самтҳо метавон ба таври зайл пешниҳод намуд:

«1) ба шури субъект ворид кардани донишҳо дар бораи хусусияти амалкарди иттилооти иҷтимоӣ дар ҷомеа;

2) дар субъект ташаккул додани фаҳмиши механизми мубодилаи иттилоотӣ ва зарурати ба назар гирифтани хусусиятҳои он дар ҳама равандҳои ҳаёту фаъолият;

3) кӯмак ба субъект барои ба даст овардани маҳорат ва малакаҳои истифодаи «захираҳои иттилоотӣ дар фаъолияти касбӣ» [16, с. 132].

Методҳои таъсири педагогӣ ба шахсият ба методҳои тарбия ва таълим ҷудо шуда, аз навҳои зерин иборат мебошанд: мустақим ва ғайримустақим, забонӣ, аёнӣ ва амалӣ; инкишофи шури шахсият, завқ, тамоюлҳои арзишӣ ва ташкили фаъолияти маърифатӣ ва амалии шахсият. Ин гурӯҳи методҳо дар комбинатсияҳои муайян ба сабаби инкишофи шахсият зимни таъсири ҳамзамон ба шуур, фаъолият, рафтор, ҳавасмандӣ ва манфиат истифода бурда мешаванд.

Блоки якуми вазифаҳои донишҳои иттилоотию коммуникатсионии шахсият ҳислати ҷаҳонбинидоштаро муттаҳид намуда, шомили шури шахсияти донишҳо мегардонад:

- асосҳо дар соҳаи иртибот ва диссеминатсияи иттилоот дар соҳаи моддӣ;
- нишонаҳо ва нақши иттилооти иҷтимоӣ дар инкишофи ҷомеа;
- аҳамияти иттилоот доир ба ташаккули салоҳиятҳои иртиботӣ;
- истифодаи иқтидори технологияҳои рақамӣ дар ҷараёни маърифатӣ;
- сифатҳои психофизиологии идрок ва фаҳмиши иттилоот аз тарафи шахсият.

Вақте асосҳои донишро дар ҷараёни эҷодӣ мегузорем, ки ба мановфеи шахсӣ асос ёфтааст ва унсурҳои асосии сохтори салоҳиятҳои иртиботӣ бо кумаки методҳои забонӣ, мустақим, ғайримустақими ташаккули шури шахсият ба қайд гирифта мешаванд.

Барои мисол, С.Г. Антонова бовар дорад, ки «дар асоси аз худ кардани донишҳо саводнокии иттилоотию коммуникатсионӣ вазифаҳои блоки дуҷумро матраҳ карда, ҳаллу фасл менамояд» [17, с. 83].

Дар донишҷӯён ташаккул додани тафаккури илмӣ аз мутобиқ шудан ба ҷомеаи нави иттилоотӣ бармехезад. Услуби тафаккури иттилоотӣ ба арзёбии самарнокии иттилоот, интиҳоби вобастагии паҳнсозии иттилоот, ба таври дигар, муқобилият нишон додан ба фишори иттилоотӣ таъяс мекунад. Услуби тафаккури муосири иттилоотӣ – ин натиҷаи фаъолнокии шахсият мебошад, ки ба дарки технологияҳои нави иттилоотӣ дар шароитҳои зудтағйирёбандаи иттилоотӣ кӯшиш мекунад. «Асосҳои ташаккули тафаккур дар даврони кӯдакӣ гузошта мешаванд, аз ин рӯ ба унвони ниҳоди аввалини иҷтимоии ташаккули фарҳанги иттилоотӣ оила баромад мекунад, ки омодагии шахсиятро ба дарки ҳаҷми иттилооти аз назари иҷтимоӣ лозима, ки танзимгари рафтори аз назари иҷтимоӣ муҳимми ботинӣ (психикӣ), тамоюлҳои арзишӣ, меъёрҳои ахлоқию этикиро ташаккул дода, амалӣ менамояд» [2, с.56]. Оила тамоюли манфиатҳо ва тамоюли арзишноки кӯдакро ташаккул дода, ташаббуси маърифатии онро ҳавасманд мегардонад. Минбаъд дар муассасаҳои таълимӣ дар раванди маърифатӣ ва фаъолияти амалии шахсият аз худ кардани ҳаҷми ахбори ба даст расида, ба воситаи коркарди мантиқии он бо истифодаи методҳои гуногуни ташкили фаъолияти маърифатӣ ва амалии шахсият ба амал меояд.

Яке аз вазифаҳои блоки дуҷуми донишҳои иттилоотию коммуникатсионии шахсият шомили масъалаи ташаккули фарҳанги истеҳсолӣ ва истеъмоли ахбор мебошад. Аз нуқтаи назари ахлоқию этикӣ, иттилоот дорои заряди пурзӯри ҳисси мебошад, ки ба шахсият таъсири мусбат ва манфӣ мерасонад. Дар шароити пурра набудан ва носаҳеҳ будани иттилоот ташаккули интиқодпазирии шахсият нисбат ба худ, арзёбии вай, арзиши шахсии мазмуни он дар баробари донишҳои иттилоотию коммуникатсионии шахсият масъалаи ташаккули маҳорат ва дарки муҳимияти қор бо сарчашмаҳои аввалия муайян мегардад.

Ба блоки сеюм вазифаҳои донишҳои иттилоотию коммуникатсионии шахсият ба масъалаи хусусияти технологидошта алоқаманд мебошанд, ки бо истифодаи захираҳои иттилоотӣ тавассути сохторҳои иттилоотии мустанад марбут мебошанд.

Ба андешаи доктори илмҳои техникӣ, профессор, узви Озмоишгоҳи миллии характери ИМА Г.Г. Воробев: «Ташаккули донишҳои иттилоотию коммуникатсионӣ дар масъалаи технологӣ шомили мавридҳои зерин мебошад: шиносӣ бо ҷараёнҳои асосии фаъолияти иттилоотӣ;

- шиносӣ бо сохтори захираҳои иттилоотии ҷомеа; аз худ қардани алгоритми ҷустуҷӯи иттилооти мустанад аз маъхазҳо ва бонкҳои маълумоти мухталиф;

- маҳорати истифодаи воситаҳои анъанавии китобхшиносӣ-библиографӣ ва электронии иттилоотии ҷустуҷӯӣ; ташаккули малақаҳои қори мустақилона бо сарчашмаҳои гуногуни иттилоот, шомили маҳорати муайян қардани мазмуни тахминии санад зимни бозиди ғаврии он, таҳияи техникаи гуногуни қироати матн, маҳорати аҳзи иттилоот аз матн, математиконидан ва ифода намудани маълумотҳои ба даст оварда, ташкили пойгоҳи иттилоотии шахсӣ, дар шакли китобхонаи шахсӣ, картотекаҳо, базаи додасудаҳои компютерӣ;

- маҳорати истифодаи воситаҳои иттилоотӣ ва китобхонагӣ-библиографӣ дар фаъолияти касбӣ ва худомӯзӣ» [8, с. 119]. Раванди омодагии касбии мутахассис таълими амалии иттилоотӣ ва воситаҳои китобхонагӣ-библиографии ҷустуҷӯи иттилоотро дар назар дорад. Ҳамин тариқ, дар даврони рушди фановариҳои навини иттилоотию муҳобиравӣ бояд донишҷӯёни муассасаҳои таҳсилоти олии касбии ҷумҳури беш аз пеш ба соҳаи фановариҳои иттилоотӣ ва технологияи компютерӣ таваҷҷӯҳ намоянд, зеро бе фаро гирифтани ин падидаи нави техникаву илм фаро гирифтани донишҳои ба замон мутобиқ ғайриимкон аст. Низомии фаъолияти истеҳсолот ва хоҷагидорӣ дар миқёси ҷаҳон ба технологияи компютерӣ ва коммуникатсионӣ саҳт марбут аст ва дар бозори меҳнат вақти интиҳоби мутахассис ба маҳоратҳои истифодаи ТИК авлабияти бештар медиҳанд.

ПАЙНАВИШТ:

1. Лапина, С.Н. Развитие информационной культуры студентов педагогического колледжа в условиях информационного общества/С.А.Лапина// Ученые записки Забайкальского государственного университета. Серия: Педагогические науки. 2010.-С.115-120.
2. Шарипов, Ф.Ф. Педагогические особенности формирования информационной культуры студентов при изучении курса информатики/Ф.Ф.Шарипов// Дис. ... канд. пед.наук. Курган-Тюбе, 2008. - 197 с.
3. Ракитов, А.И. Философия компьютерной революции/Ракитов А.И.-М.: Политиздат, 1991.- 287 с.
4. Нестерова, Л. В. О необходимости формирования информационной культуры специалиста в информационном обществе/Л.В.Нестерова// Экономические и социально-гуманитарные исследования. № 3-4. 2014. С. 114-124.
5. Лактионов, А. Информационное общество. Сборник/А.Лактионов.-М.: ООО Издательство «И74АСТ», 2004. С. 357-359.
6. Иванов, Д.В. Виртуализация общества. СПб. Петербургское Востоковедение, 2000. - 224 с.
7. Гендина, Н. И. Информационная культура в структуре новой парадигмы образования /Н.И.Гендина// Сборник статей. Кемеровская гос. академия культуры и искусств, 1999. -181 с.
8. Воробьев, Г.Г. Твоя информационная культура/Г.Г.Воробьев//М.: Молодая гвардия, 1988.-303 с.
9. Гиляревский, Р.С. Преподавание основ информатики в Московском государственном университете/Р.С. Гиляревский// Международный форум по информатике и документации. М., 1996. Т. 21. № 2.
10. Бар-Хиллел И. О семантической теории информации / И. Бар-Хиллел, Л. Бриллион // Наука и теория информации. М., 1966. С. 384-589.

11. Михайлов, А.И. Научные коммуникации и информатика/ Михайлов А.И., Черный А.И., Гиляревский Р.С.. М.: Наука, 1976.- 436 с.
12. Лотман, Ю.М. Семиосфера: Культура и взрыв: внутри мыслящих миров. СПб: Искусство-СПб, 2000. - 704 с.
13. Каримова, И.Х. Культура - источник гуманизма/И.Х.Каримова.-Душанбе:Маориф, 1998.- 162 с.
14. Полякова, Т.А. Формирование информационно-коммуникационной грамотности специалиста в системе высшего профессионального образования как социально-педагогическая технология/Т.А.Полякова // Дис. ... канд. пед.наук. М., 1999. - 208 с.
15. Коваль, Т.С. Развитие содержания понятия «информационная культура личности» /Т.С.Коваль// Вестник ТГПУ. 2007. Выпуск 7 (70). Серия: Педагогика.-С. 67-72.
16. Полякова, Т.И. Особенности формирования информационной культуры учащихся в общеобразовательных учреждениях/Т.И.Полякова.- М.; Магнитогорск, 1999. С. 132-139.
17. Антонова, С.Г. Информационная культура личности: Вопросы формирования /С.Г.Антонова// Высшее образование в России, 1994, № 11. С. 82 – 88.
18. Шрейдер, Ю.А. Семиотические основы информатики. М.: (ИПКИР), 1975. - 80 с.
19. Парахин, А.А. О понятии «Информационная культура личности»/А.А.Парахин// Информационная культура в структуре новой парадигмы образования. Сборник статей. Кемерово: Изд-во КемГАКИ, 1999.- С. 56-59.

REFERENCES:

1. Lapina S.N. Development of information culture of students of a pedagogical college in an information society // Scientific notes of the Trans-Baikal State University. Series: Pedagogical Sciences. 2010.-P. 115-120.
2. Sharipov F.F. Pedagogical features of the formation of information culture of students during the study of the computer course // Dis. ...Cand. pedagogical sciences. Kurgan-Tyube, 2008.-197 p.
3. Rakitov A.I. Philosophy of the computer revolution. Moscow: Politizdat, 1991, 287 p.
4. Nesterova L.V. On the necessity of specialist's information culture formation in an information society // Economic-social and humanitarian studies. No. 3-4. 2014. P. 114–124.
5. Laktionov A. Information Society. Collection. M.: OOO Publishing house "I74AST", 2004. P. 357-359.
6. Ivanov D.V. Virtualization of society. SPb. Petersburg Oriental Studies, 2000. - 224 p.
7. Gendina N.I. Information culture in the structure of the new paradigm of education // Collection of articles. Kemerovo state Academy of Culture and Arts, 1999.-181 p.
8. Vorobyov G.G. Your information culture // М.: Molodaya gvardiya, 1988.- 303 p.
9. Gilyarevsky R.S. Teaching the basics of computer science at Moscow State University // International Forum on Informatics and Documentation. M., 1996. Ch. 21. No. 2.
10. Bar-Hillel I. On the semantic theory of information / I. Bar-Hillel, L. Brillouin // Science and theory of information. M., 1966. P. 384-589.
11. Mikhailov A.I., Cherny A.I., Gilyarevsky R.S. Scientific communications and informatics. Moscow: Nauka, 1976.- 436 p.
12. Lotman Y.M. Semiosphere: Culture and Explosion: Inside the thinking worlds. SPb: Art-SPb, 2000.- 704 p.
13. Karimova I.Kh. Culture is the source of humanism. Dushanbe: Maorif, 1998.- 162 p.
14. Polyakova T.A. Formation of information and communication literacy of a specialist in the system of higher professional education as a socio-pedagogical technology // Dis. ... Cand. pedagogical sciences. M., 1999. - 208 p.
15. Koval T.S. Development of the content of the concept of "information culture of the individual" // Bulletin of TSPU. 2007. Issue 7 (70). Series: Pedagogy. P. 67-72.
16. Polyakova T.I. Features of the formation of information culture of students in educational institutions. M.; Magnitogorsk, 1999. P. 132-139.
17. Antonova S.G. Information culture of personality: Issues of formation // Higher education in Russia, 1994, No. 11. P. 82 - 88.
18. Shreider Y.A. Semiotic Foundations of Informatics. M.: (IPKIR), 1975. - 80 p.
19. Parakhin A.A. On the concept of "Information culture of the individual" // Information culture in the structure of the new paradigm of education. Digest of articles. Kemerovo: Publishing house of the KemGAKI, 1999. P. 56-59.